

V SPOMIN STANI KAVALIČ

Mnoge generacije medicinskih sester – tiste, ki jih je dolga leta učila in tiste, ki jim je bila draga, spoštovana sodelavka ter velika vzornica – je pretresla vest o smrti dolgoletne predavateljice na Višji šoli za zdravstvene delavce v Ljubljani, višje medicinske sestre Stane Kavalič.

Bila je v drugi generaciji višjih medicinskih sester, ki so se vpisale na Višjo šolo za medicinske sestre v Ljubljani, leta 1952.

Prve pedagoške izkušnje si je pridobila na Srednji zdravstveni šoli v Celju in jih kasneje bogatila in razdajala mnogim generacijam višjih medicinskih sester na Višji šoli za zdravstvene delavce v Ljubljani, kjer je ostala do upokojitve.

Tedanje razmere ji niso omogočale, da bi si pridobila dodatno formalno izobrazbo. Ker pa se je zavedala potrebe po pridobivanju novih znanj, po razvijanju našega strokovnega področja, se je neprestano samoizobraževala in iskala tudi druge možnosti za vestno spremljanje razvoja stroke zdravstvene nege v svetu in za dvig ravni negovalne dejavnosti pri nas.

Spremljanje in študij strokovne literature sta bila zanjo hkrati dolžnost in osebno zadovoljstvo. Leta 1960 je bila kot štipendistka Svetovne zdravstvene organizacije na mednarodni šoli za medicinske sestre v Edinburgu na Škotskem. Šolanja, ki je trajalo dve leti, ni mogla zaključiti, ker je dobila štipendijo le za eno leto. Vendar so jo znanja, ki jih je pridobila v

tako kratkem času, obogatila in vzpodbudila k nenehnemu iskanju novih spoznanj, ki so postala temelj sodobne zdravstvene nege na Slovenskem.

Nenehna iskanja, težnja po razvoju in napredku negovalne dejavnosti, so jo tudi kasneje vodila v tujino – bila je v mnogih evropskih državah in v ZDA. Znanja in tuje izkušnje je posredovala študentom, kolegicam – učiteljicam, pa tudi medicinskim sestram iz prakse, saj je bila aktivna na mnogih strokovnih srečanjih, ki jih je organiziralo Društvo medicinskih sester Slovenije in Zveza društev medicinskih sester tedanje Jugoslavije. V teh krogih je bila cenjena kot izjemna strokovna avtoriteta.

Teoretično izhodišče zdravstvene nege, ki ga mnogi v tedanjem času niso znali opredeliti in razvijati, je podprla z oblikovanjem dveh temeljnih strokovnih predmetov: Zdravstvena nega in Organizacija sestrške službe.

Znanje je pogosteje prenašala neposredno na mnogih strokovnih srečanjih in v stiku s študenti, kot pa v pisni obliki, v člankih in referatih. Vendar so njeni članki utirali pot sodobni zdravstveni negi in nastanku ter razvoju raziskovalne dejavnosti na našem strokovnem področju. Njen prispevek na področju raziskovanja v zdravstveni negi je pionirsko delo, za katerega je bila nagrajena z mednarodnim priznanjem Mednarodnega sveta medicinskih sester, nagrado 3M.

Ves čas si je prizadevala, da bi zdravstvena nega kot stroka temeljila na etičnih vrednotah in močnih teoretičnih osnovah, podprtih z raziskovalnim delom. Razvila je teorijo Virginie Henderson in v svojem vizionarstvu, ki so mu mnogi težko sledili, poudarjala potrebo po individualnem pristopu k bolniku/varovancu ter uveljavitvi sodobne metode dela – procesu zdravstvene nege. Zato jo upravičeno imenujemo utemeljiteljico sodobne zdravstvene nege pri nas.

Kreativno je sodelovala pri oblikovanju vzgojno-izobraževalnih programov na V., VI. in VII. stopnji.

Stana Kavalič je bila v skupini medicinskih sester, ki so največ pripomogle k pripravi, izdelavi in uveljavitvi programa za izobraževanje medicinskih sester na fakultetni ravni.

Dejstvo, da je za delo medicinskih sester na področju vodenja zdravstvene nege, na pedagoškem in znanstvenoraziskovalnem področju potrebnega več znanja, je bilo javno izraženo že v 70 – ih letih, saj smo v izobraževanju takrat zaostajali za razvitim svetom vsaj za 20 let.

Po letu 1980 so se začele intenzivnejše priprave, možnosti za njegovo uresničenje pa po letu 1985, ko je prizadevanja naših medicinskih sester podprla Svetovna zdravstvena organizacija. Razlog za podporo je bil v tem, da je program vseboval sodoben pristop in je temeljil na konceptu primarnega zdravstvenega varstva, kar je v skladu s strategijo Zdravje za vse do leta 2000. Program je bil predstavljen domači in tuji strokovni javnosti po skoraj vsej Evropi in tudi v Ameriki.

Za velik prispevek k nastanku in vsebini programa je dobila leta 1993 priznanje Republike Slovenije na področju zdravstva. Ta program je pomemben del dediščine, ki smo jo dolžni spoštovati, plemenititi in si prizadevati, da njeno bogato delo nadaljujemo.

Stana Kavalič ni nikoli izpostavljala moči svoje vrhunske strokovnosti, tudi če bi bilo to umestno, saj so njene strokovne reference presegle meje Slovenije.

Bila je bolj odprta znanju kot življenju. Bogatiti svoje znanje, ga razdajati študentom in nam sodelavcem je bilo njeno poslanstvo, ki ga je opravljala z veliko predanostjo. Študentje so jo spoštovali in cenili njeno profesionalno širino. V njej so videli strogo,

dosledno, a pravično avtoriteto. Težko jo je bilo spoznati, ni pa bilo težko opaziti njene strokovne veličine, človeške topline, skromnosti, delavnosti, pravičnosti in spoštljivosti.

Misel, da v življenju zavestno ni nikomur storila nič žalega, ji je lajšala poslednje dni.

Mrzlega januarskega jutra smo se zbrali na Plečnikovih Žalah njeni najdražji, prijatelji, znanci, nekdanji študentje, njene sodelavke in sodelavci. Poslovali smo se z žalostjo, a ponosni, da smo živeli in ustvarjali skupaj z njo, da smo lahko bili njeni učenci in sodelavci. Za njo ostajajo generacije dobrih medicinskih sester, sodobna zdravstvena nega in sadovi njenega plemenitega poslanstva. Ostaja pa tudi pesem, ki je nastala v njen spomin:

*Življenje – krog,
ki vsak učitelj zase ga zariše,
se s smrtjo,
v spominu nas učencev,
nikdar ne izbriše.*

*Teh krogov v duši polno je,
a tisti, ki ga zarisala
si Stana ti,
močno žari!*

(V. Štebe)

Vera Štebe, prof. ped.,
mag. Marija Zaletel

UMRLA JE PIONIRKA ENTEROSTOMALNE TERAPIJE NORMA GILL THOMPSON

25. oktobra lani se je končala življenjska pot Norme Gill Thompson, legende svetovne enterostomalne terapije. Pogrešali jo bomo stomisti in zdravstveni delavci, posebej enterostomalne/i terapevtke/i širom sveta.

Usoda je hotela, da je le mesec dni prej umrl tudi vodilni kirurg, ki je prav tako prispeval neprecenljiv delež k omenjenemu strokovnemu področju, prof. Bryan Brooke.

Oba sta bila izjemno zaslužna, da se je življenje ljudem s stomo močno spremenilo na boljše. Z njuno pomočjo so se zdravstveni delavci, predvsem medicinske sestre in zdravniki začeli organizirano izobraževati in se povezovati po

vsem svetu. Zaznamovala sta področje enterostomalne terapije s svojo vizijo, vedno novimi idejami, neprecenljivimi strokovnimi prispevki, velikim čutom za humanost in tople medčloveške odnose.

Norma Gill je bila rojena l. 1920 v Akronu v Ohio. Leto 1958 je bila pomembna prelomnica v njenem življenju, saj sta skupaj z Dr. Rupertom Turnbullom na Cleveland Clinic v Ohio postavila temelje specialni zdravstveni negi – enterostomalni terapiji, ki je postala nato poznana in priznana po vsem svetu.

Norma je posvetila svoje življenje izboljševanju nege, oskrbe in rehabilitacije bolnikov s stomo. L. 1961 so odprli prvo šolo za enterostomalne terapevtke/-te in Norma je postala njena direktorica. Tu so se šolali prve medicinske sestre in tudi zdravniki z vsega sveta, tudi prva enterostomalna terapevtka v Sloveniji Metka Zima, VMS, ET, kasneje še Pavle Košorok, dr. med.

Ker je postalo delovanje Norme Gill svetovno znano, je veliko potovala, pomagala pri organizaciji izobraževanj, združenj stomistov in tudi sicer je bila njena prisotnost cenjena na vseh večjih svetovnih dogodkih s tega področja. Sodelovala je pri ustanavljanju pomembnih organizacij in združenj ter strokovnih revij: United Ostomy Association, International Ostomy Association, The Wound Ostomy and Continence Nurses Society in World Council of Enterostomal Therapists (WCET).

Norma je prejela za svoje delo številna priznanja, bila vabljen kot predavateljica, organizatorica in svetovalka na mnogih lokalnih, nacionalnih in mednarodnih srečanjih. Tudi po upokojitvi je nadaljevala z delom. Bila je svetovalka RB Turnbull Jr. School of Enterostomal Therapy na Cleveland Clinic, kjer je delila svoje neprecenljive izkušnje s študenti do avgusta lani. Bila je tudi ustanoviteljica in lastnica Worldwide Home Health Centre v Akronu.

Posebna zanimivost: Norma po poklicu ni bila medicinska sestra. S stomo se je srečala in se začela zanjo intenzivno zanimati, ko je njena babica obolela za rakom na črevesju. In še druga zanimivost: tudi Norma je bila stomistka.

Tudi enterostomalne terapevtke iz Slovenije smo jo imele čast spoznati, saj smo se z njo večkrat srečale na svetovnih kongresih, ki jih prireja WCET.

Norma je bila tudi naša učiteljica; od leve proti desni: Darinka Klemenc, Pavle Košorok, Dragica Tomc-Šalamun, Norma Gill Thompson, Neva Gavriloč na 11. svetovnem kongresu v Izraelu l. 1996. Hvala Norma.

Darinka Klemenc,
mednarodna delegatka pri WCET